

BS/19/2011

ZMIANY W PSYCHOLOGICZNYCH
PROFILACH ELEKTORATÓW
PARTYJNYCH

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
4 lutego 2010 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Po ośmiu latach ponownie porównaliśmy pod względem wybranych cech i nastawień psychicznych elektoraty partii cieszących się największym poparciem społecznym oraz sporządziliśmy ich psychologiczne charakterystyki¹. Poprzednie tego rodzaju badanie realizowaliśmy w marcu 2002 roku, po kilku miesiącach sprawowania władzy przez koalicję SLD – PSL. Wówczas PO i PiS – partie, które od kilku lat przyciągają najwięcej wyborców – były jeszcze stosunkowo nowymi bytami na polskiej scenie politycznej, a ich przedstawiciele po raz pierwszy zasiadali w ławach parlamentarnych pod nowym szyldem. Jak pokazują dotychczasowe badania, zmiany statusu partii na scenie politycznej oraz rekompozycja społeczno-demograficznych cech jej zwolenników mają – obok ogólnych zmian sytuacji społeczno-ekonomicznej i warunków życia – znaczący wpływ na kondycję psychiczną elektoratów partyjnych.

Przedmiotem naszego zainteresowania były następujące zjawiska psychologiczne:

- ♦ **optymizm – pesymizm**, wyrażający się w ocenach i przewidywaniach dotyczących sytuacji w kraju i własnej;
- ♦ **otwarcie na zmiany: zachowawczość – innowacyjność**, wyrażające się w stosunku do zmian zachodzących w świecie, a także gotowości do ich wprowadzania;
- ♦ **skłonność do współpracy**, polegająca na wierze w możliwość nieantagonistycznych stosunków międzyludzkich i oparta na zaufaniu do innych ludzi;
- ♦ **myślenie paranoiczne**, widoczne w przekonaniu o istnieniu ukrytych sił kierujących światem i wierze w tzw. spiskową teorię dziejów;

---

¹ Dane pochodzą z dwóch badań „Aktualne problemy i wydarzenia” (245 i 246) przeprowadzonych na reprezentatywnych próbach losowych dorosłych mieszkańców Polski w dniach 7 – 13 października 2010 roku (N = 1035) oraz od 4 do 11 listopada 2010 roku (N = 999).

- ◆ **autorytaryzm**, polegający na przeświadczeniu o hierarchicznej organizacji stosunków międzyludzkich, wierze w skuteczność rozwiązań opartych na sile i przekonaniu o konieczności podporządkowania się autorytetom;
- ◆ **anomia**, rozumiana jako doświadczenie braku sensu, zagubienia w świecie społecznym, niepewność co do obowiązujących w nim wartości i reguł;
- ◆ **alienacja polityczna**, oznaczająca poczucie wyobcowania ze świata polityki, braku wpływu na tę sferę oraz nieufność do mechanizmów i elit politycznych.

Nasilenie wyżej wymienionych postaw psychologicznych badaliśmy przy użyciu skal konstruowanych każdorazowo na podstawie kilku pytań ankiety. Wykorzystanie takich skal pozwala na przedstawienie otrzymanych wyników w formie syntetycznych wskaźników. Ich omówienie poprzedzamy prezentacją procentowych rozkładów odpowiedzi na pytania tworzące skalę i średnich na skalach wśród ogółu ankietowanych.

OPTYMIZM – PESYMIZM W OPINIACH O SYTUACJI W POLSCE

Wskaźnik optymizmu – pesymizmu powstał na podstawie odpowiedzi na mierzące nastroje społeczne pytania dotyczące: ocen i prognoz ogólnej sytuacji w kraju, sytuacji gospodarczej, politycznej, sytuacji w zakładzie pracy oraz poziomu życia rodziny. Skala optymizmu – pesymizmu przybiera wartości od 0 do 2. Im wyższa wartość na skali, tym większe nasilenie pesymizmu.

Wśród ogółu badanych ogólny wskaźnik pesymizmu wyniósł 0,96 i był niższy niż w latach ubiegłych. Nastroje społeczne są obecnie wyraźnie lepsze niż rejestrowane pod koniec lat dziewięćdziesiątych i na początku minionej dekady. Porównanie z rokiem 1996 wypada mniej korzystnie (szczególnie pod względem postrzegania sytuacji politycznej w kraju). Wyraźnie lepsze niż wówczas są jednak oceny sytuacji w zakładach pracy oraz oceny poziomu życia rodzin. Stąd wartość sumarycznego wskaźnika pesymizmu jest zbliżona do wartości notowanej czternaście lat temu.

Tabela 1

Oceniane kwestie	Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań			
		VIII '96	IX '99	III '02	X/XI '10
		w procentach			
Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?	W dobrym	40	30	16	32
	W złym	40	61	70	54
	Trudno powiedzieć	19	9	14	14
Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?	Poprawi się	20	13	9	16
	Nie zmieni się	50	44	43	47
	Pogorszy się	19	37	40	31
	Trudno powiedzieć	11	6	7	6
Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce?	Dobra	15	9	6	12
	Ani dobra, ani zła	45	36	37	35
	Zła	26	45	46	48
	Trudno powiedzieć	13	10	11	5
Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce?	Dobra	19	10	3	20
	Ani dobra, ani zła	41	27	18	41
	Zła	33	60	65	35
	Trudno powiedzieć	7	4	4	4
Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację w Pana(i) zakładzie pracy?	Dobra	36	27	29	53
	Ani dobra, ani zła	26	33	32	30
	Zła	36	37	36	15
	Trudno powiedzieć	2	3	3	2
Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna w Polsce:	poprawi się	18	12	12	16
	nie zmieni się	52	51	57	54
	pogorszy się	12	24	18	22
	Trudno powiedzieć	17	13	14	8
Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza w Polsce:	poprawi się	24	15	12	22
	nie zmieni się	50	42	49	47
	pogorszy się	14	35	29	23
	Trudno powiedzieć	12	9	10	7
Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja w Pana(i) zakładzie pracy:	poprawi się	22	20	9	23
	nie zmieni się	49	49	56	57
	pogorszy się	19	23	27	14
	Trudno powiedzieć	10	8	8	6
Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	dobrze	24	22	18	43
	ani dobrze, ani źle	54	52	54	42
	źle	21	26	28	14
	Trudno powiedzieć	1	0	0	0
Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:	lepiej	20	16	12	21
	tak samo jak obecnie	48	49	52	53
	gorzej	18	26	27	19
	Trudno powiedzieć	14	9	9	7

Różnice na skali optymizmu – pesymizmu między badanymi elektoratami są istotne statystycznie. Zdecydowanie najlepiej sytuację w kraju i własną oceniają zwolennicy PO, oni też są najbardziej optymistyczni w prognozach na najbliższą przyszłość. Większym niż przeciętnie pesymizmem charakteryzują się sympatycy PiS i PSL. Nastroje w elektoracie SLD są zbliżone do panujących wśród ogółu ankietowanych.

Tabela 2. Wskaźniki optymizmu – pesymizmu na skali od 0 (maksymalny optymizm) do 2 (maksymalny pesymizm)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań			
	VIII '96	IX '99	III '02	X/XI '10
PO	-	-	1,07	0,67
SLD	0,77	1,30	0,99	0,90
PSL	0,94	1,35	1,13	1,07
PiS	-	-	1,15	1,17
Ogół badanych	1,00	1,19	1,14	0,96

W ciągu ostatnich ośmiu lat wyraźnie poprawiły się nastroje wśród zwolenników PO, co jest zjawiskiem dość typowym w przypadku zmiany statusu ugrupowania na scenie politycznej: elektorat partii rządzącej na ogół lepiej niż przeciętnie ocenia sytuację w kraju i własną, z większym optymizmem patrzy w przyszłość. Nieznaczne pozytywne zmiany zaszły także w elektoratach SLD i PSL. Nie zmienił się poziom pesymizmu w elektoracie PiS, co – biorąc pod uwagę ogólną poprawę nastrojów społecznych – wskazuje na względne pogorszenie się nastrojów sympatyków tej partii. Po części jest to efekt zmian profilu społeczno-demograficznego zwolenników tego ugrupowania, mającego początkowo elektorat bardziej przekrojowy niż obecnie. Zmiany w elektoracie PiS (zwiększenie się w nim udziału osób starszych, słabiej wykształconych i gorzej sytuowanych) są zapewne rezultatem przeniesienia na tę partię głosów przez część dawnych wyborców LPR i Samoobrony – ugrupowań, które w poprzednim badaniu charakteryzowały się największym nasileniem pesymizmu.

Efektom opisanych wyżej zmian jest wzrost w stosunku do roku 2002 różnic w nasileniu pesymizmu między elektoratami czterech głównych obecnie partii politycznych.

OTWARCIE NA ZMIANY: ZACHOWAWCZOŚĆ – INNOWACYJNOŚĆ

Skala otwarcia na zmiany została skonstruowana na podstawie trzech pytań. Przyjmuje ona wartości od 1 do 10. Im niższa wartość na skali, tym większa zachowawczość, natomiast im wyższa wartość, tym bardziej innowacyjna postawa wobec rzeczywistości.

Średnia na skali wśród ogółu badanych jest bliska środka skali (5,57), co oznacza równowagę między postawą zachowawczą i innowacyjną. W ciągu ostatnich ośmiu lat otwartość Polaków na zmiany nieco się zwiększyła.

Tabela 3

Punkty na skali*									
1		2 – 4		5 – 6		7 – 9		10	
III '02	X/XI '10	III '02	X/XI '10	III '02	X/XI '10	III '02	X/XI '10	III '02	X/XI '10
Należy być ostrożnym, gdy wprowadza się zasadnicze zmiany								Człowiek nigdy niczego nie osiągnie, jeśli nie będzie działał śmiało	
17%	11%	18%	17%	20%	23%	23%	27%	19%	20%
Najlepsze są idee, które wytrzymały próbę czasu								Nowe idee są zazwyczaj lepsze niż stare	
25%	19%	23%	22%	26%	33%	11%	13%	7%	6%
Kiedy coś się zmienia w moim życiu, martwię się kłopotami, które mogą z tego wyniknąć								Kiedy coś się zmienia w moim życiu, cieszę się, że może zacząć się coś nowego	
14%	11%	16%	19%	21%	24%	24%	27%	21%	16%

* Pominięto odpowiedź „trudno powiedzieć”

Sympatycy najważniejszych partii i ugrupowań politycznych w sposób istotny statystycznie różnią się między sobą stosunkiem do zmian i gotowością do zaangażowania się w nie. Najbardziej zachowawczy elektorat ma PiS. Stosunkowo największą innowacyjnością wyróżniają się zwolennicy PO i PSL. W elektoracie SLD poziom akceptacji zmian i gotowości do ich wprowadzania nie odbiega od przeciętnego w całym społeczeństwie.

W ciągu ostatnich ośmiu lat znacząco zwiększył się stopień otwartości na zmiany w elektoratach PO i PiS, zmalał natomiast wśród zwolenników PSL.

Tabela 4. Wskaźniki otwarcia na zmiany (na skali od 1 do 10)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań	
	III '02	X/XI '10
PiS	4,96	5,30
SLD	5,67	5,54
PSL	6,12	5,77
PO	5,39	5,88
Ogół badanych	5,35	5,57

SKŁONNOŚĆ DO WSPÓŁPRACY

Wskaźnik skłonności do współpracy powstał na podstawie pięciu pytań ankiety. Wartości na skali mierzącej nasilenie tej postawy mieszczą się w zakresie od 1 do 5. Im wyższa wartość na skali, tym większa skłonność do kooperacji i gotowość zaufania ludziom. W całym społeczeństwie przeważają postawy nieufności do ludzi i niechęci do współpracy. Mimo że wartość wskaźnika skłonności do współpracy (2,70) nadal sytuuje się poniżej środka skali, w ostatnich ośmiu latach zwiększył się poziom zaufania do innych i gotowość do podejmowania współpracy.

Tabela 5

Czy zgadza się Pan(i) czy nie zgadza z następującymi opiniami:	Zgadzam się		I zgadzam się, i nie zgadzam się		Nie zgadzam się		Trudno powiedzieć	
	III '02	X/XI '10	III '02	X/XI '10	III '02	X/XI '10	III '02	X/XI '10
	w procentach							
– człowiek pozostawiony sam sobie jest bezradny i nieszczęśliwy	77	69	9	13	13	17	1	1
– tam, gdzie jedni zyskują, inni muszą zawsze coś tracić	79	67	8	12	11	19	2	1
– jeśli człowiek wejdzie z kimś w spółkę, to prędzej czy później musi się to źle skończyć	49	46	21	19	25	32	5	3
– gdy ktoś ma poważne kłopoty, nikt nie troszczy się o to, co się z nim dzieje	65	50	13	16	20	33	2	1
– jeśli człowiek nie ma się na baczności, inni to wykorzystają	85	78	8	12	4	9	2	1

Pozytywne zmiany zaszły w elektoratach wszystkich partii politycznych cieszących się największym poparciem społecznym. Jednocześnie zmalały różnice w poziomie skłonności do współpracy między zwolennikami poszczególnych ugrupowań. Stosunkowo największym zaufaniem do ludzi i skłonnością do współpracy charakteryzują się sympatycy PO.

Tabela 6. Wskaźniki skłonności do współpracy (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań	
	III '02	X/XI '10
PSL	1,91	2,64
PiS	2,30	2,65
SLD	2,18	2,72
PO	2,30	2,86
Ogół badanych	2,08	2,70

PARANOJA POLITYCZNA

Skala mierząca nasilenie tej postawy została skonstruowana na podstawie dwóch pytań ankiety. Przyjmuje ona wartości od 1 do 5. Im wyższa wartość na skali, tym silniejsza tendencja do spiskowego postrzegania polityki.

Wśród ogółu badanych nasilenie postawy określanej jako paranoja polityczna jest mniejsze niż pod koniec lat dziewięćdziesiątych i na początku ubiegłej dekady. Wskaźnik obrazujący skłonność do myślenia o polityce w kategoriach spisku jest praktycznie taki sam jak w 1996 roku.

Tabela 7

Czy zgadza się Pan(i), czy nie zgadza, z następującymi opiniami:	Zgadzam się				Nie zgadzam się				Trudno powiedzieć			
	VIII '96	IX '99	III '02	X/XI '10	VIII '96	IX '99	III '02	X/XI '10	VIII '96	IX '99	III '02	X/XI '10
	w procentach											
– to nie rząd nami rządzi; ci, co naprawdę nami sterują, nie są w ogóle znani	36	49	44	39	45	36	39	46	19	15	18	15
– ci, którzy twierdzą, że istnieją na świecie potężne, ukryte siły spiskujące przeciwko Polsce, mają wiele racji	24	33	27	27	53	49	50	57	22	18	23	16

W elektoratach partyjnych przekonanie o istnieniu ukrytych sił, sterujących społeczeństwem i spiskujących przeciwko Polsce jest zdecydowanie najbardziej rozpowszechnione wśród zwolenników PiS. Najrzadziej myśleniu o polityce w kategoriach spisku ukrytych sił ulegają sympatycy PO. Nasilenie postawy określanej jako paranoja polityczna jest wyraźnie niższe niż przeciętnie w elektoracie SLD. Zwolennicy PSL niewiele się różnią pod tym względem od ogółu badanych.

Tabela 8. Wskaźniki paranoi politycznej (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań			
	VIII '96	IX '99	III '02	X/XI '10
PO	-	-	2,53	2,26
SLD	2,59	3,04	2,56	2,48
PSL	2,79	3,38	3,10	2,82
PiS	-	-	2,87	3,08
Ogół badanych	2,76	2,99	2,90	2,72

W ciągu ośmiu lat, jakie upłynęły od poprzedniego badania, w elektoratach obecnie rządzących partii PO i PSL wyraźnie zmalało nasilenie myślenia o polityce w kategoriach spisku zakulisowych sił. Jak pokazują analizy zmian wartości wskaźnika spiskowego postrzegania polityki, sprawowanie władzy przez partię sprzyja osłabieniu w jej elektoracie tendencji do postrzegania polityki jako gry zakulisowych sił. Wbrew ogólnym trendom postawa definiowana jako paranoja polityczna jest obecnie bardziej niż osiem lat temu nasiloną w elektoracie PiS. U podłoża niekorzystnych zmian w tym zakresie leżą najprawdopodobniej te same przyczyny, które spowodowały zwiększenie pesymizmu w elektoracie tej partii: zmiana profilu jej zwolenników związana jest m.in. z napływem części elektoratu LPR i Samoobrony.

AUTORYTARYZM

Wskaźnik autorytaryzmu został skonstruowany na podstawie trzech pytań ankiety. Nasilenie tej postawy przybiera na skali wartości od 1 do 5, gdzie 1 oznacza najniższy poziom autorytaryzmu, a 5 – najwyższy.

Tabela 9

Czy zgadza się Pan(i), czy nie zgadza, z następującymi opiniami:	Zgadzam się				Nie zgadzam się				Trudno powiedzieć			
	VIII '96	IX '99	III '02	X/X I '10	VIII '96	IX '99	III '02	X/X I '10	VIII '96	IX '99	III '02	X/X I '10
	w procentach											
– każdy dobry kierownik, aby zyskać uznanie i posłuch, powinien być surowy i wymagający wobec ludzi, którzy mu podlegają	61	66	58	49	34	30	37	45	5	4	4	6
– jak się dobrze zastanowić, to trzeba przyznać, że istnieją na świecie tylko dwa typy ludzi: silni i słabi	61	62	61	52	31	32	31	41	9	6	8	7
– silny przywódca może więcej zrobić dla kraju niż ustawy, dyskusje, konsultacje	67	70	69	63	23	22	23	29	10	8	8	8

Rozkłady opinii w kwestiach, które posłużyły do utworzenia wskaźnika oraz jego wartość dla całej populacji, wskazują, że wiara w skuteczność rozwiązań opartych na sile oraz w konieczność podporządkowania się autorytetom jest nadal dość rozpowszechniona i dotyczy dużej części polskiego społeczeństwa. W ostatnich latach wyraźnie zmalało w całym społeczeństwie nasilenie występowania postaw autorytarnych. Wartość

wskaźnika autorytaryzmu dla ogółu badanych jest obecnie wyraźnie niższa (3,24) niż w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych i na początku ubiegłego dziesięciolecia.

W elektoratach partyjnych zdecydowanie większym nasileniem postaw autorytarnych charakteryzują się sympatycy PiS i PSL niż zwolennicy PO i SLD.

Spadek autorytaryzmu w całym społeczeństwie znalazł odzwierciedlenie w mniejszym nasileniu występowania tego rodzaju postaw w elektoratach wszystkich badanych ugrupowań politycznych. Najbardziej znaczące zmiany w tym zakresie zaszły wśród zwolenników SLD i PSL.

Tabela 10. Wskaźniki autorytaryzmu (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań			
	VIII '96	IX '99	III '02	X/XI '10
PO	-	-	3,19	3,11
SLD	3,54	3,74	3,46	3,14
PiS	-	-	3,48	3,39
PSL	3,73	3,94	3,66	3,43
Ogół badanych	3,55	3,60	3,51	3,24

ANOMIA

Wskaźnik anomii został zbudowany na podstawie trzech pytań ankiety. Na skali mierzącej nasilenie tej postawy przyjmuje on wartości od 1 do 5. Im wyższa wartość na skali, tym jest ono większe. Poczucie zagubienia, dezorientacji co do reguł i wartości obowiązujących w świecie towarzyszy większości badanych osób. Nasilenie występowania tego rodzaju postaw w społeczeństwie niewiele się zmieniło w ciągu ostatnich kilkunastu lat: obecnie jest minimalnie mniejsze niż w 2002 roku.

Tabela 11

Czy zgadza się Pan(i), czy nie zgadza, z następującymi opiniami:	Zgadzam się				Nie zgadzam się				Trudno powiedzieć			
	VIII '96	IX '99	III '02	X/X I '10	VIII '96	IX '99	III '02	X/X I '10	VIII '96	IX '99	III '02	X/X I '10
	w procentach											
– coraz trudniej dopatrzeć się jakiegoś sensu w otaczającym nas świecie	59	63	65	62	29	28	27	29	13	9	8	9
– jedyne, czego można być obecnie pewnym, to tego, że niczego nie można być pewnym	71	75	78	80	17	16	12	14	13	9	10	6
– przy istnieniu tak wielu różnych idei, teorii i światopoglądów często już nie wiadomo, w co wierzyć	59	65	64	61	32	29	30	33	9	6	6	6

W elektoratach partyjnych postawy anomijne są stosunkowo najbardziej rozpowszechnione wśród sympatyków PiS i PSL. Najbardziej poczucie braku sensu oraz zagubienia w otaczającym świecie dotyka zwolenników PO. Także w elektoracie SLD nasilenie postaw anomijnych jest niższe niż przeciętnie w całym społeczeństwie.

W porównaniu z rokiem 2002 w elektoratach PO, SLD i PSL zaszły pozytywne zmiany: wartość wskaźnika anomii znacząco się obniżyła. Inaczej jest w elektoracie PiS, w którym można mówić o nasileniu się poczucia braku sensu oraz niepewności co do reguł obowiązujących w świecie społecznym. Zmiana ta jest tym bardziej znacząca, że osiem lat temu zwolennicy PiS wyróżniali się najniższym poziomem anomii spośród wszystkich badanych elektoratów.

Tabela 12. Wskaźniki anomii (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań			
	VIII '96	IX '99	III '02	X/XI '10
PO	-	-	3,56	3,35
SLD	3,52	3,88	3,69	3,50
PSL	3,63	3,81	3,88	3,63
PiS	-	-	3,52	3,68
Ogół badanych	3,61	3,66	3,74	3,65

ALIENACJA POLITYCZNA

Wskaźnik alienacji politycznej powstał na podstawie czterech pytań ankiety. Na skali mierzącej występowanie tej postawy przyjmuje on wartości od 1 do 5, gdzie 1 oznacza największe poczucie podmiotowości obywatelskiej, a 5 – najwyższy poziom alienacji politycznej.

Nasilenie w społeczeństwie postawy dystansu, nieufności do świata polityki zmalało istotnie w ciągu ostatnich ośmiu lat, choć nadal należy je uznać za wysokie (średnia dla ogółu – 3,58).

Tabela 13

Czy zgadza się Pan(i), czy nie zgadza, z następującymi opiniami:	Zgadzam się				Nie zgadzam się				Trudno powiedzieć			
	VIII '96	IX '99	III '02	X/X I '10	VIII '96	IX '99	III '02	X/X I '10	VIII '96	IX '99	III '02	X/XI '10
	w procentach											
– w naszym obecnym systemie społeczno-politycznym czuję się coraz bardziej obco i nieswojo	53	62	63	56	36	30	30	36	11	7	7	8
– ludzie tacy jak ja nie mają żadnego wpływu na to, co robi rząd	88	87	88	79	11	11	10	18	2	2	2	3
– aby pełnić w naszym kraju jakąś funkcję we władzy, nie można być uczciwym człowiekiem	32	41	42	39	56	48	46	51	12	11	11	10
– większość polityków - niezależnie od tego, co mówi - tak naprawdę dba tylko o swoją karierę	82	88	89	84	10	9	8	12	8	4	3	4

W elektoratach partyjnych najwyższym poziomem alienacji politycznej charakteryzują się zwolennicy PiS. W stosunkowo najmniejszym stopniu poczucia wyobcowania ze świata polityki doświadczają sympatycy PO.

W porównaniu z rokiem 2002 bardzo wyraźnie zmniejszyło się nasilenie występowania postaw alienacji politycznej wśród sympatyków ugrupowań rządzących – PO i PSL. Zmiany w elektoratach SLD i PiS są niewielkie, ale pozytywne.

Tabela 14. Wskaźniki alienacji politycznej (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań			
	VIII '96	IX '99	III '02	X/XI '10
PO	-	-	3,62	3,16
SLD	3,21	3,87	3,55	3,46
PSL	3,52	3,68	3,92	3,56
PiS	-	-	3,79	3,72
Ogół badanych	3,65	3,77	3,80	3,58

CHARAKTERYSTYKI ELEKTORATÓW PARTYJNYCH

Podsumowując zmiany, jakie dokonały się w ciągu ostatnich ośmiu lat, warto nakreślić psychologiczne charakterystyki badanych elektoratów. Interesujące jest także, czy i w jaki sposób postawy psychologiczne wpływają na deklaracje poparcia dla danego ugrupowania w wyborach. Trzeba zaznaczyć, że nie bierzemy pod uwagę społeczno-demograficznych cech elektoratów partyjnych.

Elektorat PO. Wskaźniki opisujące kondycję psychiczną potencjalnych wyborców tego ugrupowania są lepsze niż w przypadku sympatyków pozostałych ugrupowań. Partia Donalda Tuska przyciąga osoby stosunkowo najbardziej zadowolone z sytuacji w kraju i własnej oraz optymistycznie patrzące w przyszłość. Spośród sympatyków innych partii wyraźnie wyróżnia ich najmniejsza skłonność do postrzegania polityki w kategoriach spisku sił zakulisowych. W stosunkowo niewielkim zakresie przejawiają postawy anomijne i dystans wobec świata polityki (alienację polityczną). Cechuje ich stosunkowo najniższy – obok zwolenników SLD – poziom autorytaryzmu. Bardziej niż zwolennicy pozostałych ugrupowań są skłonni ufać ludziom i współpracować z innymi. Stopień otwarcia sympatyków tej partii na zmiany mierzony na skali konserwatyizmu – innowacyjności jest wśród nich wyższy niż w elektoratach pozostałych ugrupowań.

Przed ośmioma laty elektorat PO również charakteryzował się stosunkowo dobrym samopoczuciem i kondycją psychiczną. W porównaniu z rokiem 2002 nastąpiły wyraźne pozytywne zmiany w tym zakresie. Najbardziej widoczny jest wzrost optymizmu zwolenników tej partii, przekraczający skalę zmian w tym wymiarze, jakie dokonały się w całym społeczeństwie. Wzrosła wśród nich otwartość na zmiany oraz skłonność do współpracy. Istotnie zmalało natomiast wśród sympatyków tej partii nasilenie takich postaw, jak: paranoja polityczna, anomia i alienacja polityczna. Wyraźna poprawa kondycji psychicznej zwolenników PO jest o tyle interesująca, że dokonała się mimo prawie czterokrotnego wzrostu liczebności elektoratu tej partii (z 10% w marcu 2002 roku do 39% – 40% w październiku i listopadzie ubiegłego roku). Wpisuje się ona w ogólną poprawę kondycji psychicznej całego społeczeństwa, po wtóre zaś jest efektem sprawowania władzy przez to ugrupowanie. Osoby niezadowolone, zagubione w rzeczywistości społecznej i politycznej, skłonne dopatrywać się w życiu politycznym działania zakulisowych sił z reguły chętniej głosują na ugrupowania opozycyjne bądź w ogóle rezygnują z udziału w wyborach.

Jak wskazują analizy², na deklarowanie poparcia dla PO w ewentualnych wyborach parlamentarnych wpływa przede wszystkim optymizm w postrzeganiu rozwoju sytuacji w kraju i własnej.

Elektorat PSL. W ciągu ostatnich ośmiu lat kondycja psychiczna zdeklarowanych wyborców PSL wyraźnie się poprawiła. W tym okresie w elektoracie tej partii wzrósł optymizm, zwiększył się poziom zaufania do ludzi i skłonność do współpracy. Poprawiły się wartości wszystkich najważniejszych wskaźników z dziedziny psychologii politycznej: sympatycy PSL są obecnie mniej autorytarni niż przed ośmioma laty, w mniejszym stopniu są skłonni ulegać wierze w istnienie ukrytych sił spiskujących przeciwko Polsce, zmalał wśród nich poziom anomii i alienacji politycznej. Wprawdzie poprawa kondycji psychicznej zwolenników PSL jest elementem poprawy widocznej w całym społeczeństwie, jednak skala pozytywnych zmian w nasileniu czterech wymienionych wyżej postaw jest szczególnie widoczna – większa niż w przypadku innych elektoratów.

Mimo pozytywnych zmian w elektoracie PSL w ostatnich ośmiu latach wskaźniki postaw psychologicznych wśród zwolenników tej partii przyjmują na ogół wartości zbliżone do średnich dla ogółu społeczeństwa, a w niektórych przypadkach nawet gorsze. Sympatyków tej partii cechuje bowiem stosunkowo duży pesymizm w myśleniu o sytuacji w kraju i własnej. Większe niż przeciętnie jest wśród nich także nasilenie postaw autorytarnych.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz³, chęć głosowania na PSL uwarunkowana jest przede wszystkim pesymizmem w postrzeganiu sytuacji w kraju i własnej.

Elektorat PiS. Ogólna poprawa kondycji psychicznej Polaków w najmniejszym stopniu widoczna jest wśród zwolenników PiS. Co więcej, w niektórych wymiarach, składających się na profil psychologiczny elektoratu tej partii, zaszły niekorzystne zmiany. W porównaniu z rokiem 2002 wzrosła wśród sympatyków PiS – odwrotnie niż w elektoratach trzech pozostałych partii – wartość wskaźnika postawy określanej jako paranoja polityczna. Zwolennicy tego ugrupowania szczególnie często ulegają myśleniu o polityce w kategoriach spisku ukrytych sił. Także poczucie braku sensu oraz niepewności co do reguł obowiązujących w świecie społecznym jest wśród zdeklarowanych wyborców PiS bardziej rozpowszechnione niż przed ośmioma laty. Elektorat PiS wyróżnia się ponadto wysokim

---

² Przeprowadzono analizę regresji.

³ Por. przypis 2.

poziomem alienacji politycznej. Sympatyków tej partii, podobnie jak zwolenników PSL, cechuje znaczny autorytaryzm. Elektorat PiS charakteryzuje się także największym poziomem pesymizmu.

W porównaniu z rokiem 2002 zwiększyła się otwartość zwolenników PiS na zmiany oraz ich skłonność do współpracy. Mimo to wskaźniki obu postaw są w elektoracie tej partii niższe niż przeciętnie.

Jak wspomniano, względne pogorszenie kondycji sympatyków PiS wynika ze zmian w profilu społeczno-demograficznym tego ugrupowania. O ile początkowo, jeszcze przed dojściem do władzy, partia ta cieszyła się dość równomiernym poparciem we wszystkich grupach społecznych, o tyle później nastąpiły w obrębie jej elektoratu znaczące przesunięcia. Partii przybyło zwolenników wśród mieszkańców wsi, osób starszych, słabiej wykształconych i gorzej sytuowanych. Był to rezultat m.in. przeniesienia głosów na PiS przez część dawnych wyborców LPR i Samoobrony.

Przeprowadzone analizy⁴ dowodzą, że o poparciu dla PiS decydują negatywne oceny i pesymizm w prognozach sytuacji w kraju i własnej oraz skłonność do postrzegania polityki jako gry zakulisowych sił.

Elektorat SLD. W ciągu ostatnich ośmiu lat, jakie upłynęły od poprzedniego badania, SLD z partii rządzącej stało się ugrupowaniem opozycyjnym. W tym czasie znacznie zmalał odsetek jego zwolenników (z 35% w marcu 2002 roku do 9% – 11% w październiku i listopadzie 2010 roku). Zmiana statusu SLD na scenie politycznej i skurczenie się elektoratu tej partii, na które nałożyła się ogólna poprawa kondycji psychicznej, pociągnęło za sobą zmiany w profilu psychologicznym jej zwolenników. Ogólnie rzecz biorąc, kondycja psychiczna sympatyków SLD jest obecnie lepsza niż w 2002 roku, choć w większości wymiarów obserwowane pozytywne zmiany są mniejsze niż w przypadku całego społeczeństwa. Najbardziej zauważalne zmiany dotyczą wyraźnego zmniejszenia się poziomu autorytaryzmu i anomii wśród wyborców tego ugrupowania. Z kolei jeśli chodzi o nasilenie takich postaw, jak paranoja i alienacja polityczna, zmiany są niewielkie.

Generalnie zwolennicy SLD charakteryzują się nieco większym niż przeciętnie optymizmem w nastrojach. Pod względem otwartości na zmiany oraz skłonności do współpracy nie różnią się istotnie od ogółu badanych. Wartości czterech głównych

---

⁴ Por. przypis 2.

wskaźników z dziedziny psychologii politycznej: paranoi, autorytaryzmu, anomii i alienacji politycznej są wśród nich niższe niż przeciętnie.

Żadna z analizowanych postaw psychologicznych nie ma, jak się okazało, istotnego statystycznie wpływu na chęć poparcia tego ugrupowania w wyborach parlamentarnych.

Kondycja psychiczna polskiego społeczeństwa jest obecnie znacząco lepsza niż przed ośmioma laty. O pozytywnych zmianach w tym zakresie świadczą niemal wszystkie wykorzystane przez nas wskaźniki obrazujące stan psychiczny Polaków. Poprawa samopoczucia i kondycji psychicznej całego społeczeństwa znajduje odzwierciedlenie w elektoratach partyjnych. Największe korzystne zmiany zaszły wśród wyborców partii rządzących – PO i PSL. Polepszenie kondycji psychicznej zwolenników ugrupowań rządzących jest zjawiskiem dość typowym, obserwowanym przez nas także we wcześniejszych badaniach postaw psychologicznych.

Na tle ogólnej poprawy zwraca uwagę nie najlepsza kondycja psychiczna zwolenników PiS. Ugrupowanie to przyciąga osoby niezadowolone z sytuacji w kraju i własnej, szczególnie nieufne wobec elit i mechanizmów politycznych oraz mające poczucie, że polityka jest grą zakulisowych sił. Do utrwalenia się w elektoracie PiS takiego poczucia mogła przyczynić się katastrofa smoleńska oraz niezadowolenie ze sposobu jej wyjaśniania.

Opracowała
Beata ROGUSKA